

քան զուր ականջաց :

Արեմն աւրախ սրտիւ շնորհաւորելով Վլասպուրական Արժույ նոր հրատարակութիւնն՝ կը մաղթեմք յաջողութիւն և յարատեւութիւն, որ իւր խոստումներն լրիւ կատարէ :

Ա. Պ. Տ. Պ. Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան նկատմամբ ձեր գրած ընտիր տեղեկութիւնքն սիրով կարգացինք, բայց կը ցաւիմք որ հաճութիւն յայտնած չէիք հրատարակութեան մասին :

Արդէն մեք եւս տեղս յաճախող Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական թեմի ուխտաւորներէն կիմանամք, որ Տ. Տ. Սկրտիչ արթուն Կաթողիկոսն շարունակ այց ելանելով վիճակաց՝ կը ջանայ եկեղեցիներն բարեկարգել, ժողովորդեան պէպքերն ըստ կարելոյն հոգալ, վշտացեալներն սփռել և ժողովրդեան իրաւունքներն պաշտպանել : Այլ լսեմք նմանապէս, որ մեծ փափաքով ունի քանի մի դպրոցներ հիմնել հայաբնակ քաղաքաց և դիւղօրէից մէջ : Ասկայն ցաւելով կը լսեմք ընդ նմին, որ մեծափափաք Հայրապետըն ամենեւին իւր նպատակին օժանդակող պաշտօնեայք շունի և այս մասին սաստիկ կը տաքնապի : Այսինքն թէ Աղգային Վարչութիւնն ոչ միայն ՚ի քաջալերութիւն Կաթողիկոսին, այլ նամանաւանդ ՚ի յառաջադիմութիւն Կիլիկիոյ աղգայնոց, քանի մը ընտիր և գործունի պաշտօնեայք զըկէր ՚ի Կիլիկիա : Վասն զի յայտնի է արդէն, որ Կիլիկիա խիստ մեծ կարօտութիւններ ունի թէ՛ նիւթապէս և թէ՛ բարոյապէս : Այլ սոյն կարօտութիւններն ոչ թէ լոկ Կաթողիկոսի ջանադրութեամբ, այլ Աղգային Վարչութեան գործակցութեամբ կարող են հոգալու : Այնպէս կը լսուի թէ՛ Տ. Տ. Սկրտիչ Կաթողիկոսն արդէն քանիցս

առաջարկութիւններ ըրած է այս մասին, բայց չը գիտեմք, թէ Աղգային Վարչութիւնն ինչպէս տնօրինած և ինչ պատասխանած է : Ձեր տուած տեղեկութեանց մէջ եւս այս մասին ամենեւին խօսք չը կար : Իր յուսումք թէ ուրիշ անգամ անպոսաճառ կը հաղորդէք :

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԱՌՕՏՈՒԹԻՒՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՈՒՍԽԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ

ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Աշխատասիրութիւն

Պետրոսի Ս. Շանչեանց

Բ. ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սոյն դասական օգտաւէտ երկասիրութիւնն, որ առաջ հրատարակուած էր Ռուսաստանի Հայոց աշխարհիկ բարբառով, այժմս վերստին ՚ի լոյս ընծայեցաւ Ս. Աթոյս տարարանէն Տաճկաստանի աշխարհիկ բարբառով, ՚ի պէտս Աղգ. Պրոցաց, որ կը բաղկանայ 200 երեսէ և կը ծախուի թէ՛ Ս. Աթոռոյս գրատան և թէ՛ Կ. Պօլսոյ Երուսաղէմատան մէջ, ՚ի գին 5 զուրուշ :

Մեք մեր կողմէն աւելորդ կը համարեմք սոյն ընտիր երկասիրութեան արժանաւորութիւնն, նիւթոց վայելուչ դասաւորութիւնն եւ ուսանողի սրտի ու մտաց հետ խօսող ամեն յատկութիւնքն մի առ մի թուել և գովել :

սոյ դնահատութիւնը կը թողու՞մք աստուածասէր և մարդասէր ընթերցողաց , իսկ ուսման եղանակին և ուսուցչաց պարտուց վերայ անհրաժեշտ հարկ կը համարեմք քանի մի խոք տակ :

Քրիստոնէական ուսման կարեւորութիւնն ամեն դարուց եւ ամեն քրիստոնեայ ազգաց մէջ ընդունուած է իբրեւ անհրաժեշտ ուխտ և սրայ ման ճշմարիտ քրիստոնէութեան : Ան աղէք , որ նախ քրիստոնէութիւնը կ'ուսուցանեն մանուկներուն և ապա կը մկրտեն , կաննմանապէս ազգեր , որ կը մկրտեն այն ուխտիւ և խոստմամբ , որ անշուշտ հասակի զարգացման հետ քրիստոնէութիւնն եւս ուսուցանեն : Մեր Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցին իւր առաքելականդ սովորութեամբ այս վերջին կարգին կը վերաբերի , վասն զի Առաքելաբ իսկ ամբողջ գերդաստաններ մկրտած ժամանակ կը մկրտէին նա և մանուկներ , որ մեծ միսիթարութիւն էր ծնողաց , սակայն մեր Եկեղեցին մանկանց մկրտութիւնն ընդունելով հանդերձ ՚ի ձեռն ծնողաց և կնքածոր անաղայման ուխտ կը պահանջէ , որ մկրտեալն ՚ի ժամանակին ուսանի ուսումն քրիստոնէական հաւատոյ : Ահա այստեղէն յայտնապէս կ'երևուի որ մեր բոլոր մանուկներն ուխտած են , ուստի և անշուշտ հարկաւոր է որ իրենց ուխտն անթերի կատարեն : Հետեւապէս քրիստոնէական ուսումն ամենեւին չը նմանիր սոյլ ուսմանց և գիտութեանց , զորս կարելի է ուսանիլ կամ չուսանել , այլ ամեն քրիստոնեայ մանկան համար առհասարակ , թէ արուին և թէ իգին , թէ քաղաքացւոյն , թէ շնձականին , թէ մեծատան և թէ աղքատին համար անհրաժեշտ պարտաւորութիւն է , և այն եւս ուխտադրեալ պարտաւորու-

թիւն , որ և անշուշտ պէտք է որ զրուակէ մեր խորին ուշադրութիւնն , Վասն զի քրիստոնէական ուսմամբ է , որ Եկեղեցին կ'առօրեանայ , կը կենդանանայ և կը խոյստայ իւր մէն մի նորածին սերնդով և քրիստոնէութիւնն անաստան կը յարտունէ դարուց ՚ի դարս , ոչ միայն իբրեւ վարդապետութիւն , այլ իբրեւ կեանք և կենդանութիւն :

Այն անձինք , որոնք քրիստոնեայ մանկանց դաստիարակութեան պաշտօնը կը վարեն , նոցա պարտաւորութիւնը մեծ է քարոզի պարտաւորութեանն : Նոքա ունին իրենց առջեւ բաւական դժուարութիւններ , բայց ունին և քաղցրութիւններ . նոցա պարտաւորութիւնն է ոչ միայն կրօնքի սկզբունքն ուսուցանել , այլ և ընդ նմին կեանք հիմնել , և որովհետեւ կեանքը կը հիմնուի օրինակաւ և նմանողութեամբ , ուստի ուսուցանողներու կեանքը պէտք է որ ըստ ամենայնի օրինակելի լինի : Նոքա այնչափ ոյտի երկնեն մինչեւ որ Քրիստոս նկարուի մանկանց մէջ , ինչպէս կ'ասէ Պողոս առաքեալն . « Որդեակք իմ , զորս դարձեալ վերստին երկնեմ յմինչեւ նկարեցի Քրիստոս ՚ի ձեզ » Գաղ. Դ. 19 : Պէտք է խնամով ուշադիր լինել մանկանց ընդունակութեանն , մեծ առաւելութիւն չը տալ արագ պատասխանողներուն և մտացիներուն , և չ'արհամարել այնպիսիներն , որոնք մտքով ստոր են , բայց սրտով բարձր : Վասն զի քրիստոնէական ուսման մէջ , որտի պատասխաններն , եթէ ճշմարիտ եւ ուղիղ են , աւելի մեծ արժանաւորութիւն ունին քան թէ մտաց նոր բութիւններն և ամենաբարձր թլուրդներն : Պատիարակութեան մէջ մեր առաւել կը փայլայեմք ուշմիներն , բայց կան ծանրաբարոյ և

զգայուն մանուկներ, որք գերազանց են առաջիններէն. Քրիստոնէութիւնն ուսուցանելու ժամանակ պէտք չէ աւսարարել, պէտք չէ մանկան միտքը զբաղեցնել և սիրտը պարապ թողուլ, այլ պէտք է զգուշանալ, որ մանուկը ոչ թէ սովորական ուսումն նկատէ հաւատոյ ուսումն, այլ իւր դասերուն մէջ իւր կեանքը, տեսնէ և խելամոտէ որ իւր քրիստոնէական դասու ժամերն հոգեւոր շինութեան և գործունէութեան ժամեր են: Միով բանիւ պէտք է ջանալ, որ մանուկն ինքնին խելամոտէ, որ իւր ուսածն միայն ուսմանը չէ, այլ Գործ և պարտական: Քրիստոնէական ուսման հետ պէտք է առաջնորդել մանկան Աստուածաշունչն ընթերցասիրելու, և ամենէն ընտիր քրիստոնէական դասագրքերն և ուսուցիչներն նորա են, որոնք այս առաջնորդութեան եղանակն ու յատկութիւնն ունին: Ինչ դասագիրք և ինչ ուսուցիչ, որ քրիստոնէական ուսումն աստուածաշնչէն կը բաժնէ, քրիստոնէութիւնը կը մեռուցանէ քան թէ կը կենդանացնէ: Մեր Եկեղեցւոյ երանաշնորհ վարդապետաց հետեւելու համար պէտք է որ մեր քրիստոնէական դասագրքերն Սուրբ Գրոց կենդանի հոգեւով ձոխսցած լինին և դէպի Սուրբ Գրոց ընթերցումն առաջնորդեն մանուկներն:

Ուսուցիչն անշուշտ պարտաւոր է, որ կանխաւ զինքն պատրաստէ իւրաքանչիւր դասի համար և ամենեւին չափէ թէ մանուկներ են և պատրաստութեան կարենորութիւն չը կայ. վասն զի մանկանց հետ խօսիրն այնչափ դիւրին չէ. ինչպէս որ կը կարծուի: Ընդհակառակն շատ հազուադիւրէն են այն անձինքն, որոնք մանկանց հետ խօսելու տաղանդն ունին: Քրիստոնէութեան նշանաւոր ուսուցիչներէն մին,

առաւօտ մի, առանց պատրաստութեան դասի երթալով, այսպէս աղաղակած է «Աստուած, օգնեա՛ ինձ, ես անպատրաստ եմ այսօր, սղենեա՛ ինձ որ անօգուտ ջանցնի ժամերս, վասն զի ես գիտեմ, որ առանց պատրաստութեան իմ դասերս չոր ու ցամաք կը լինին, խառնաշիթ և անազդեցիկ, մանուկներն կը շիթթին և մտադիր չեն լինիր, որով և իմ դաստիստութիւնս ձանձրալի և անպտուղ կը լինի, թէ նոցա և թէ ինձ համար. օգնեա՛ ինձ Աստուած, որ այս աղէտին չըհանդիպիմ»:

Պատրաստութիւն ասելով թող չը կարծուի թէ մեք կուգեմք հասկոյցնել դաստիստութեան գրեթէ ու բերանոցի սերտելն (գոց ընել). ընդհակառակն ասելի ցանկալի է որ քրիստոնէական ուսուցչի դասերն ոչ թէ ճառախօսութեան, այլ աղստ և ընտանեկան խօսակցութեան ձեւ ունենան. և ահա սոյն այս ձեւոյն համար ամենաղաւ պատրաստութիւն պէտք է: Քաղցրութիւնն ու համբերութիւնն յրիւտոնէական ուսումն աւանդելու ամենակարեւոր պայմաններն են. իսկ կատակել կամ ծաղրելն բոլորովին աններելի, որով շատ անգամ մանուկն կը շիթթի և կը տատամսի այլոց առջեւ: Քաղցրութիւնն պէտք է լինի հայրական, բայց միանգամայն պարկեշտ, վեհանձնական և առնական: Այսպիսի սիրով է որ ուսուցիչն կը գրաւէ մանկանց սրտերն և միշտ վեհ կը մնայ նոցա առջեւ: Ընտանութիւնն եւս պէտք է լինի ծանրաբարոյ և ոչ երբէք թեթեւաբարոյ. վասն զի կրօնական ուսման մէջ հազիւ թէ ժպտելու տեղի կայ և ոչ երբէք ծիծաղելու: Պէտք է մանկանց սիրտն շարժել և գրաւել և ոչ երբէք զբօսցնել և զուարճացնել: Սոյն ուսման հետ ուսուցիչներէն ու

մանք բարոյական վէպեր կը խառնեն .
պէտք է որ խիստ մեծ ընտրանօք լինին ,
պատշաճաւոր տեղն միայն առաջ բե-
րուին , ասոր թէ ոչ խաղառ անտե-
ղի և անօգուտ կը լինին :

Ուսուցանելու ժամանակ մանկանց
ընական կազմութեան վերայ եւս մը
տագրութիւն դարձնելու է : Պէտք չէ
չափէն դուրս խօսիլ և ձանձրացնել .
այլ աւելի հարցնել քան թէ իր կող-
մէն երկարապատում լինել : Վասն զի
հարցումներն մանուկն գործունէութե-
մէջ կը պահեն և ձանձրոյթ չեն տար : Ա-
մենէն վատ եղանակն է առաջիկայ գրե-
խօսոր նիւթէն հեռանալ և ուրիշ բա-
նէր խօսիլ , որով թէ մանկան և թէ
նոյն խիստ ուսուցչին համար դժուարին
կը լինի վերադառնալ դառնալ և առաջին
նիւթն գտնել :

Պէտք է խորին մտադրութեան սու-
նուլ նա և իւրաքանչիւր մանկ . ն սր-
ւած պատասխաններն . վասն զի իւ-
րաքանչիւր պատասխանէն անհնարին
է մանկան իմացումն կը ընել : Քրիստո-
նէական դաստիարակութեան մէջ շատ
անգամ ոչ թէ դասուց ժամանակ ,
այլ դասերէն արտաքին պէտք է մա-
նուկը տեսնել և քննել , վասն զի շատ
անգամ ամենէն լաւ ուսանողներն և
պատասխանողներն ամենէն լաւերն չեն .
քրիստոնէական ուսումն աշակերտի կե-
նաց և վարուց մէջ քննելու է , և ահա
այս քննութիւնն է ամենէն անխաբն :

Ո՛վ որ այսպէս մեծ խնամքով և ա-
ռաջադրութեամբ կ'ուսուցանէ քրիս-
տոնէական կրօնի ուսումն , նա մեծ
գործ կը գործէ և չը կորուսաներ եւ-
բէք իւր վարձքն . “ Ամէն ամէն ասեմ
ձեզ , ասաց Քրիստոս , որ արքուստ
միում ՚ի փոքրկանցս յայսցանէ բաժակ
մի ջուր ցուրտ միայն յանուն աշա-
կերտի ոչ կորուսցէ զվարձս իւր ” :
Մատ . Ժ . 42 :

ՃԱՇՈՅ ԳԻՐՔ

Տպագրուած է Ս . Աթոռոյս Տը-
պարանին մէջ մաքուր և վաղելու-
թղթի վերայ . ունի երկու ընտիր պատ-
կերներ , պտուղ եւրոպական ճարտար
արուեստագիտութեան : Կը վաճառի
թէ Ս . Աթոռոյս գրատան , և և թէ
Կ . Պօլսոյ Երուսաղէմատան մէջ ՚ի
Գիւն Էրէ : Օ-մէ-է-ան ոսկի :

Սոյն նոր տպագրութեան մասին
ընթերցողաց տակաւ ինչ ծանօթու-
թիւն տալու համար՝ արժան կը հա-
մարիմք դնել այս տեղ իւր համառօտ
յառաջաբանն :

“ Ի փառս Ամենասուրբ Երրորդու-
թեան և ՚ի ժառանգութիւն Հոյառ
տանեայցս ! Առաքելական Սրբոյ Եկե-
ղեցւոյ՝ խնամով տպագրեցաւ ՚ի նորոյ
ՃԱՇՈՅ անուանեալ Մատենան , ա-
մենահարուստ Գանձարանն ընթեր-
ցուածոց Հին և Նոր Կտակարանաց ,
Աղօթից և Ճառից , ՚ի Նախնեացն մե-
րոց շարակարգելոյ՝ ըստ խորհրդոյ և
ըստ պատշաճի իւրաքանչիւր Աւուրց
և Տօնից տարեկանաց , զգուշաւոր
բաղդատութեամբ Աստուածաշունչ
ընթերցուածոցն ընդ գրչագիր և ընդ
տպագիր ընտիր օրինակաց , և փոխա-
նակ Աւագ Ուրբաթու Կտակին , որ
ոչ տեսանի ՚ի հինսն , եղու պատշա-
ճաւոր ձառ Խաչին , արարեալն յե-
րանելոյն Սրճեցւոյ ” :

ԱՏԵՆԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Նոյնպէս տպագրութիւն Ս . Ա-
թոռոյս , որոյ մէջ կը պարունակին ոչ
միայն ցարդ Ատենի Աւետարանի մէջ
գտնուած ընթերցուածներն , այլ և
յաւելեալ կայ յատուկ ցոնկ այն ա-
ւետարաններուն , որք կը կարգացուին

յիւր սրանիւր աւուր յնժայցս բռն
վանդակ տարւոյն :

Գլխ 30 Դահլիս :

ՄԻ ԳԼԽԱԻՈՐ ՊԱՅՄԱՆ

ՊԱՅՄԱՆԻՐՈՒԹԵԱՆ

Յայտնի է թէ՛ ներկայ դարուս
սրամամարութիւնն խիստ մեծ առաւել
ութիւններ ունի նախնի դարուց
պատմագրութենէն : Արդեան դարու
պատմութեան փոխադրութիւնն բոլորովն
աւելորդ տեսութեամբ կը նայի
նախնի դարուց մէջ գրուած շատ
պատմական անայց և իրողութեանց
վերայ : Ուստի կարող եմք ասել թէ՛
ինչպէս միւս գիտութիւններն, նոյնպէս
և պատմութեան գիտութիւնն խիստ
յառաջ գնացած է և տակաւին յառաջ
անալու և կատարադորձուելու վերայ
է : Այս մասին մեծամեծ խուզարկու
թիւնք և քննադատութիւնք անընդ
հատ կը շարունակին : Ոմանք կը պնդեն
թէ՛ պատմութիւնն անաչառ լինելու
համար՝ պէտք է որ պատմագիրը
ընդ չորս տականի ոչ մի երկրի, ոչ մի
մարդկան դասակարգի, և ոչ մի կրօնի :
Այս պահանջումէն ուրիշ բան չը հե
տեւիր, եթէ ոչ սյարդապէս ասել, որ
պատմագիրն պէտք է չորս տականի
մարդկութեան : Այսպիսի մի պատ
մագիր տակաւին գտնուած չէ, և եթէ
գտնուի եւս, պատմութեան գի
տութիւնն ամենեւին սխալ չը շահի
նորա երկատիրութենէն :

Մարդկային շահուց մասնակցութիւն
չունեցող մարդն կարող չէ անշուշտ
ունենալ գիտութիւն մարդկային
իրողութեանց : Վասն զի առանց
համակրութեան գրել թէ անհնարին է
նսեւ մարդկային վիճակի գիտութիւն

նրն : Վասն զի դիտակցութիւնն, շատ
անգամ, ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ զգու
ցումն : Միտքն որ կը տրամաբանէ և
կը հաշուէ, ոչ ինչ է տռանց սրտի,
որ կը զգայ և կը գուշակէ : Սրտի յայտ
նութիւններն են, որոց վրայ միտքն
կամ բանականութիւնն կը խորհի և
կը տրամադրէ : Ինչպէս կարելի է առանց
քաղաքայի լինելու՝ հասկնալ
թէ ինչ է քաղաքային . առանց հա
ւատալու՝ հասկնալ թէ ինչ է հաւա
տացեալն, միով բանիւ, ինչպէս կա
րելի է առանց մարդ լինելու՝ հասկը
նալ թէ ինչ է մարդն :

Մարդկանց պատմութիւնն մարդ
կային սրտի կամ հոգւոյ պատմութիւ
նն է . արդ հոգին միայն կարող է ճա
նաչել և հասկնալ զհոգին : Ուրեմն
անհնարին է որ ճշմարիտ պատմաբանն
անզգայ և անկարեկից լինի, այլ ընդ
հակառակն պէտք է որ լինի նա բռն
վանդակ և կատարեալ մարդ : Շատ կը
խաբուիմք, եթէ կարծեմք, որ ճշմար
տութեան վերացական սէրն կարող է
մարդկային բոլոր զգացմանց տեղն բռն
նել : Երբ մարդկային զգացումներ չը
կան, կարող չէ լինիլ մարդոյ մէջ սէր
ճշմարտութեան : Ով որ ճշմարտու
թեան սէր կը կրէ իւր անձին մէջ, ան
շուշտ կը կրէ և միւս զգացումներն .
մարդկային բարոյականութեան տա
րեքն իրարմէ անկախ չեն . այլ ընդ
հակառակն իրարու հետ կապուած են
սերտ կապով : Ամեն առաքինութիւն
ներ մի և նոյն սկզբունքն ունին և ի
րենց արմատով մի և եթ առաքինու
թիւն են : Բաց յայտմանէ ճշմարտու
թեան սէրն բարոյականութեան այն
տարրն է, զոր երբեք անհնարին է մէն
միայնակ երեւակոյցել կամ ըմբռնել :
Ճշմարտութեան սէրն կ'ենթադրէ
արդէն շատ տարեք առաքինու
թեան : Ճշմարտութեան սէրն է վեր